

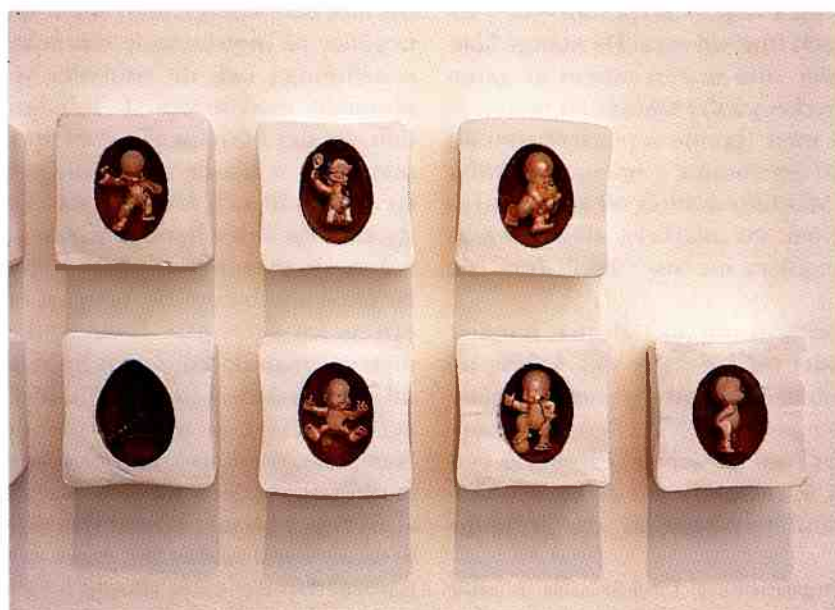
ELISABETH L'ORANGE FURST

Den äckliga maten

*Att vända avskyn till njutning.
I den här artikeln ligger fokus på vissa av matens
särdrag som är knutna till identitesproblematik
och äckel.*

Mat har länge betraktats som en rent näringsmässig företeelse och inom samhällsvetenskaperna som något så banalt och trivialt att den inte är värd något närmare studium.¹ Här finns uppfattningen att mat är en företeelse utan betydelse och mening.² Det här synsättet går jag emot i boken *Mat – et annet språk. Rasjonalitet, kropp og kvinnelighet.*³ Att mat kan betraktas som ett språk bygger på den franske antropologen och strukturalisten Claude Lévi-Strauss.⁴ Han ser maten som en djupstruktur i kulturen, som ett slags grammatik. Därmed blir det möjligt att läsa maten som en sorts text. Mat berättar både om en viss typ av arbete – mat är något som vi tillreder, och om

konsumtion – mat är något vi äter. Maten är också på ett särskilt sätt kopplad till könsrelationen, vare sig det rör sig om arbetsdelning, socialisering eller identitet.⁵ Jag kommer i den här artikeln att koncentrera mig på vissa av konsumtionens särdrag som är knutna till identitetsproblematiken. Min utgångspunkt finns i Lévi-Strauss kulturanalys, men jag kommer även att använda Julia Kristevas teori om abjektion. Vi kommer att se att den äckliga maten, eller avskyn för mat, är relevant i sammanhanget. Men vi kommer också att upptäcka hur avskyn kan omvandlas till sin motsats – njutning. Båda dessa upplevelsedimensioner kommer jag att illustrera med skönlit-

Nina Ericson, *Ice Cubes*, 1997.

terära texter som jag som sociolog läser tematiskt, inte litteraturvetenskapligt.

Maten – identiteten

Lévi-Strauss betraktar maten som en central del av vår identitet i vår egenskap av gränsöverskridare mellan natur och kultur. När vi äter vår mat etablerar vi en relation mellan oss själva som kultur och maten som natur. Detta utgör en förmedlingsprocess som i grunden är tvetydig; maten representerar ett både-och-förhållande. Den är både substans och symbol, både näring och mening. Både kropp och själ.

För djur är mat detsamma som det deras instinkter säger dem är ätligt. En viktig poäng hos Lévi-Strauss är att människan från den dag hon är avvärd från moderns bröst måste lära sig vad som anses vara ätligt, därmed vad som definieras som mat i den kultur där hon växer upp.⁶ Medan vår fysiska överlevnad är beroende av maten som natur, beror vår sociala överlevnad på vår kulturella definition av mat. Den sociala användningen av mat motsvarar alltså andra tecken och signaler som reglerar samhällslivet. Lévi-Strauss anser att kategorier för mat är särskilt användbara som symboler för social differentiering, dvs. som symboler för vilka vi är, och vill vara – och vilka vi inte är och inte vill vara. De många klassifikationsregler som maten omges av grundar sig lika mycket på det faktum att maten är bra att tänka med (*bonne à penser*) som att den är god att äta (*bonne à manger*), hävdar Lévi-Strauss. Mat bidrar alltså till att definiera identitet genom att markera skillnad från andra – att etablera ett "oss" åtskilt från "de andra".

Ett annat sätt att uttrycka att mat handlar om förhållandet mellan natur och kultur, individ och samhälle, vore att säga att mat handlar om att inkorporera objekt i den egna kroppen, men också om att själv inkorporeras i ett samhälle. Att äta tillsammans är kanske den viktigaste manifestationen av en gruppgemenskap.

Med utgångspunkt i Lévi-Strauss hävdar den finske sociologen Pasi Falk⁷ att skillnaden mellan ätligt och oätligt är en av människans

mest fundamentala distinktioner. Ätligt är det som en viss kultur anser vara acceptabelt att inkorporera såväl i kroppen som i kulturen. Även om vi människor i likhet med råttorna är allätare, vill vi inte äta allt som objektivt sett är ätligt. I Norden äter vi t ex inte insekter, fastän vi vet att de är proteinrika och att de räknas som delikatesser i andra kulturer. Skillnaden mellan råttor och människor är enligt Falk att råttorna inte tillmäter maten mening. För råttorna är maten varken symbol- eller distinktionsbärande så som den är för människor. Råttorna är nämligen inte (vad vi vet) upptagna av identitet.

Kroppens vaktkur

Den franske sociologen Claude Fischler⁸ granskar inkorporationens betydelse som bas för identiteten. Inkorporationens djupt liggande fråga är enligt honom: "If we do not know what we eat, how can we know who we are?"⁹ Det potentiellt riskfyllda med att låta maten passera kroppens gräns ligger i att vi, genom att inta maten, både reellt och imaginärt inkorporerar dess egenskaper: vi blir det som vi äter. "Man ist was man isst", säger Fischler genom att citera ett tyskt ordspråk.¹⁰ Och detta tolkar han bokstavligt: Den mat vi äter tillför oss inte bara energi, utan också substans. Detta gäller på motsvarande sätt också för de föreställningar och de symboler vi sväljer tillsammans med maten. I "folkdjupen", säger han, tas det närmast för givet att vissa sorters mat ger den ätande vissa analoga karakteristika. Rött kött och blod påstås exempelvis ge styrka. Här anser han kannibalismen vara ett belysande exempel. Inom den form som kallas exo-kannibalism får man en eller flera av offrets karakteristika. Inom endo-kannibalismen ger man däremot nytt liv genom sig själv till den förtärda kroppen. Fischler understryker att också detta har med identitet att göra. Han poängterar att inkorporationen inte bara medför risker. Den innebär också en potential att vi kan bli mer än vad vi är eller gärna ville vara. "Food makes the eater, it is therefore natural that the eater should try to make himself by eating".¹¹

Fischler betraktar munnen i dess egenskap

av öppning och ingång till vårt inre som ett slags kroppens vaktkur. Maten passerar munnen och omvandlas inne i den. Men innan den tillåts passera har den undergått sträng kontroll. Många möjliga födoämnen har avvisats p.g.a. misstro eller avsky. Dessa tester sker särskilt medan vi är barn, när vårt grundläggande förhållande till mat etableras. Men, som vi kommer att se, kan också sådana grundläggande tester liksom avskyn och det upplevda äcklet uppträda senare i livet, då under andra brytningsfall där identiteten står på spel.

Eftersom inkorporationen rör grundläggande vitala och symboliska förhållanden, kommer den att förknippas med djupt allvarliga – och också mycket ångestladdade sidor av tillvaron. Som Fischler ser det, bidrar kokkonsten ("cookery") till att reglera den ångest som ligger djupt inbäddad i inkorporationen. Genom tillredningen identifieras maten. I det ögonblick maten är tillredd efter den specifika matkulturens konventionella regler, är den också identifierad och därmed ätlig. Rå mat betyder fara, något vilt som kan tämjas med hjälp av tillredning. När maten är rensad, uppdelad, kokt och/eller stekt kan man tryggt placera den på tallriken för att därefter stoppa den i munnen och svälja den. Nu råder åter ordning i världen. När maten som natur omvandlas till kultur i grytorna innebär det att den besvärjer och tämjer naturens och det övernaturligas farliga krafter. Detta gör matlagningen till något magiskt: "so magical that one remembers the strange kinship between cookery and witchcraft", säger Fischler.¹²

Moderns bröst

För spädbarnet innebär inte matvalet något problem. Dess universum är fortfarande inte uppdelat i ätligt och oätligt. Frågan är snarare om det ätliga, dvs. moderns mjölk är närvarande eller frånvarande. Växlingen mellan hunger och tillfredsställelse fungerar från tidig ålder som utgångspunkt för primära distinktioner, som t.ex. insida – utsida, mig icke-mig.¹² Detta utgör en annan förklaring till att det ätliga, dvs. maten, i grunden uppfattas

som något magiskt. Maten kan skapa gott eller ont. Detta synsätt anknyter till psykoanalytikern Melanie Kleins teori om inkorporation av det goda respektive det onda objektet.

Modern och moderns bröst uppfattas som ett under den tidiga muncentrerade oralfasen, vilken Freud definierar som kannibalistisk. Inkorporation innebär på detta stadium en så tät association mellan moderns mjölk och modern själv att mat och moder kommer att etableras som ett grundläggande förhållande. Melanie Klein använder begreppen det goda och det onda objektet. Det goda objektet är identiskt med det som mättar och tillfredsställer och det som efter hand blir föremål för en idealisering. Det onda objektet uppstår som en projektion av spädbarnets raseri och frustration (envy) gentemot modern när hon inte är omedelbart tillgänglig för att tillfredsställa barnets hunger.

Detta förhållande bildar grunden för den erfarenhet som Julia Kristeva benämner abjektion i boken *The Powers of Horror*.¹⁴ Det rör sig om en i grunden tvetydig erfarenhet, en djupt oroväckande, plötslig och massiv känsla av avsky och äckel. Djupast handlar det om vår skräck inför erkännandet av vår egen kroppslighet, detta att vi finner oss vara obarmhärtigt utlämnade åt kroppens materialitet, ytterst åt kroppens dödlighet. Abjektion s erfarenheter handlar om att man avgränsar den egna kroppen och att man stöter bort det orena och avskyvärda, det tvetydiga. Detta är nödvändigt för att upprätthålla subjektets identitet. Man skulle kunna säga att abjektion är den avsky som kretsar kring identitetens gräns – och den skräck som uppstår när subjektets stabilitet hotas av upplösning.

Spasmer & yrsel

Kristeva betraktar avsky och vämjelse inför mat som den mest elementära och arkaiska av alla former för abjektion. Avskyn handlar i det här fallet om jagets gränser, om vem jag är i relation till "den första andra". Hon beskriver med stark inlevelse barnets äckelkänsla för det skinn som kan lägga sig på varm mjölk och lägger här orden i barnets mun:

"I experience a gagging sensation ... spasms in the stomach, the belly; and all the organs shrivel up the body, provoke tears and bile, increase heartbeats, cause forehead and hands to perspire. Along with sight-clouding dizziness, nausea makes me balk at that milk cream, separates me from the mother and father who proffer it".¹⁵

Vad som sker är enligt Elizabeth Gross¹⁶ att skinnet på mjölken (franska: "la peau") framkallar kräknings- och kvävningförmimmelser eftersom det också symboliserar den egna huden, dvs. hinnan som är gränsen mot världen utanför. Subjektet erfar en äckelkänsla vid sin egen kroppsliga gräns. Avvissandet av maten och vägran att acceptera och äta den betyder att man avvisar själva substansen i moders- eller föräldrakärleken. Medan "en sked för mamma och en för pappa" betecknar föräldrarnas kärlek, innebär barnets ätvägran ett avvisande av deras krav. Det svåra som sker när barnet vägrar äta, är att barnet stöter bort föräldrarna samtidigt som det stöter bort sig självt. Om detta säger Kristeva:

"But since the food is not an 'other' for 'me', who am only in their desire, I expel myself, I spit myself out, I abject myself within the same motion through which 'I' claim to establish myself".¹⁷

Abjektion är således den subjektiva och emotionella erfarenheten av det tvetydiga i upplevelsen av särskildhet och sammansmältning på en och samma gång. Den är en skräckblandad förtjusning, en oidentifierad upplevelse av lust och smärta, insida och utsida, en gräns som kan korsas åt båda hållen. Kristeva anser det vara nödvändigt för barnet att sätta en gräns mot denna tvetydighet för att barnet ska kunna lämna moder/barn-symbiosen och träda in i språket, för att därigenom utveckla en egen subjektivitet. Avgränsningen blir nödvändig för att säkra identiteten.

Men den äckliga eller avskyvärda maten har inte bara en mening på individnivå, för den individuella identiteten. Bibelns mattabun definieras just genom hänvisningar till det avskyvärda eller till det vederstyggliga, och de förknippas med begreppet orenhet.¹⁸ I tredje Mosebok befalls Guds utvalda folk att skilja mellan ätlig mat och tabumat. Vi står

här inför en distinktionslogik som går ut på att skilja det rena från det orena. Ett bibelcitat lyder så här:

"Jag är Herren, er Gud som har avskilt er från andra folk. Gör alltså skillnad mellan rena fyrfotadjur och orena, och mellan rena fåglar och orena, så att ni inte gör er själva avskyvärda för de fyrfotadjurs eller fåglars skull eller för de kräldjurs skull på marken, som jag har avskilt, för att ni skall hålla dem för orena."¹⁹

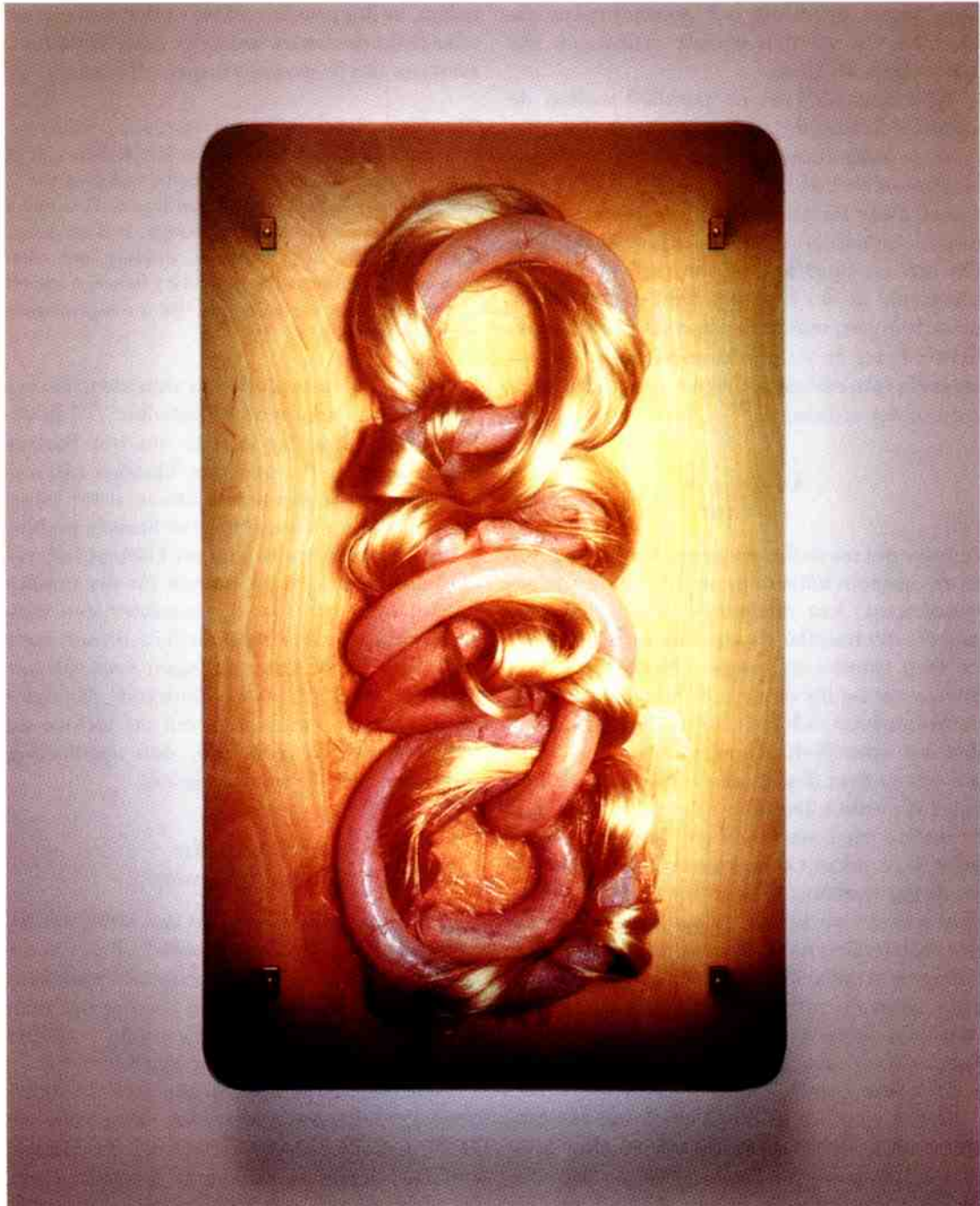
Ormen som buktar sig

Jag finner det är intressant att lägga märke till att de orena eller avskyvärda djuren är de som verkar bryta mot de rena kategorierna; de präglas av tvetydighet. Således heter det i ett annat citat från Tredje Mosebok:

"...: alla de fyrfotadjur som har klövar och har dem helkluvna och som idisslar, dem får ni äta. Men dessa skall ni inte äta av de idisslande djuren och av dem som har klövar: Kamelen, ty han idisslar väl men har inte klövar, han skall gälla för er som oren; klippgrävlingen, ty han idisslar väl men har inte klövar, han skall gälla för er som oren; ... haren ... svinet".²⁰

Mary Douglas²¹ betraktar dessa mattabun som uttryck för ett klassifikationsystem där själva avsikten är att etablera en skillnad mellan heligt och avskyvärt. Heligheten står för helhet och ordning. Det kräver att de enskilda individerna håller sig inom den grupp de tillhör så att det inte sker någon sammanblandning. Problem uppstår med individer (djur eller människor) som representerar gränsfall. Detta är fallet med kamelen, haren och svinet i citatet ovan, så också med fåglar som inte kan flyga, sjödjur som inte kan simma samt med den obestämbara ormen som buktar sig både på land och i vatten.²²

Gränserna för det orena upprätthålls gärna genom kulturella separationsritual. Douglas som här inte ser någon artskillnad mellan det religiösa och det profana, pekar på den moderna människans förhållande till smuts. Om man bortser från det hygieniska, handlar vårt förhållande till smuts om ordning, säger

Helen Chadwick, *Self Portrait*, 1991.
Från utställningen *Stilled Lives* 1997 vid Kunsthallen Brandts Klædefabrik.

hon. Smuts, oordning och orenhet måste exkluderas för att den sociala ordningen ska kunna upprätthållas.

Julia Kristeva²³ ser en parallell mellan de arkaiska kulturella mattabuna och barndomens matabjektion. Hon går längre än Douglas genom att hon ser en existentiell och emotionell avsky för objektet utöver den rent kognitiva obehagskänslan. För Kristeva handlar det om en djup ångest som kräver ett utestängande av det tvetydiga från den etablerade ordningen, inte bara om en kulturell logik. Kristevas tes är att abjektionen bidrar till att utveckla inte endast subjektet, utan också den symboliska ordningen.²⁴

Att drunka i söt sylt

Fenomenet att definiera några som orena, för att därigenom hålla dem utanför den egna gemenskapen, kan analyseras ur ett maktperspektiv: det handlar då om makten att definiera. Den franske sociologen Pierre Bourdieu intresserar sig för den symboliska kampen om definitionerna och han har studerat smak ur den här synvinkeln. Den egna smaken framstår gärna som den enda rätta och naturliga, säger Bourdieu. Den står i skarp kontrast mot de andras smak som man själv känner avsmak inför. Ja, det kan t.o.m. komma att handla om en direkt aversion mot andra livsstilar. Bourdieu antyder att just detta kanske är en av de största barriärerna mellan samhällsklasserna. Poängen är att smak inte är något av naturen givet, utan ett uttryck för ett samhälles konventioner. Smak är förkroppsligad klasskultur. Frågan är om man inte också kan anknyta detta till könskultur.²⁶

Här ska jag inte gå in på abjektion i förhållande till skillnaden mellan könen som Kristeva också tar upp i *Powers of Horror*. Det rör sig om ångesten inför denna skillnad, särskilt pojkens olikhet med modern och mannens skillnad från kvinnan. Jag vill bara antyda att denna ångest skildras ganska avslöjande i Jean-Paul Sartres framställning av det frånstötande i form av det klibbiga eller klistriga i boken *L'Être et le Néant*. Douglas²⁷ uppfattar det klibbiga som uttryck för erfarenheten av det tve-

tydiga, av det som är varken – eller, varken fast eller flytande. Sartre anknyter faktiskt till mat, även om det är mat av en speciell sort:

"Viscosity ... repels in its own right, as a primary experience. An infant, plunging its hands into a jar of honey, is instantly involved in contemplating the ... state half-way between solid and liquid. It is like a cross-section in a process of change. It is unstable, but it does not flow. It is soft, yielding and compressible ... it attacks the boundary between myself and it ... stickyness is clinging, like a too-possessive dog or mistress".²⁸

Bourdieu tar fasta på denna sista association i artikeln "La Domination Masculine".²⁹ I Bourdieus ögon handlar det då om hur Sartres uppfattning av det klibbiga/klistriga uttrycker ångest inför det andra könet, inför faran att sväljas. Bourdieu refererar Sartres nedsättande tal om kvinnan som ett klibbigt håll, vilket han tolkar som ett uttryck för det maskulina omedvetna. En av de metaforer som Sartre använder och som Bourdieu finner mest avslöjande är den om getingen som sjunker ned i den söta sylten och drunknar. Abjektionen är ju just detta: ångesten att förlora sig själv. Här står vi igen inför den upplösning som hotar vid identitetens gräns.

En berättelse om mataversion

Jag anser det vara möjligt att läsa Margaret Atwoods roman *The Edible Woman*³⁰ i ljuset av inkorporations- och identitetsproblematiken. Jag anser också att en sådan läsning har relevans för förståelsen av ätstörningar – denna skrämmande nya kvinnlighetsproblematik.

Den unga kvinnan Marian, som är romanens huvudperson, utvecklar sakta men säkert – och till sin stora förtvivlan – en ökande avsky och vänjelse inför mat. Snart kan hon överhuvudtaget inte stoppa mat i munnen och svälja den. Detta ofrivilliga utvecklande av matvägran sammanfaller med en kris där hon känner att hon håller på att bli ett blott och bart objekt för sin pojkvän. Hon känner att hon försvinner under tyngden av en konventionell förlovning som hon själv innerst inne inte önskar. På bokens omslag kan man läsa:

"Marriage à la mode, Marian discovers, is something she literally can't stomach".

Det börjar en dag när hon tillsammans med fästmannen Peter befinner sig på en restaurang. Det har blivit sent och båda är vrål-hungriga. De har beställt Filet Mignon. Hovmästaren serverar filén, lätt stekt, så som de båda vill ha den. Marian är så hungrig att hon skulle kunna sluka den i en enda tugga, får vi veta. Hon börjar också skära, tugga och svälja maten för att skicka ner den till sin hungriga mage. Efter en kort stund stannar Marian plötsligt. Med ens ser hon något:

"She looked down at her own half-eaten steak and suddenly saw it as a hunk of muscle. Blood red. Part of a real cow that once moved and ate and was killed ... Of course everyone knew that. But most of the time you never thought about it. In the supermarket they had it all pre-packaged in cellophane ... it was just like buying a jar of peanut-butter ... But now it was suddenly there in front of her with no intervening paper, it was flesh and blood, rare, and she had been devouring it. Gorging herself on it".³¹

Hon lägger ifrån sig kniven och gaffeln och känner att hon är blek. Samtidigt känner hon sig löjlig. Alla äter ju kor! Det är näringsrikt och nyttigt! Hon tar upp gaffeln, tar en bit, lyfter den och lägger ner den igen.

"God", she thought to herself, "I hope it's not permanent; I'll starve to death! She sat twisting her napkin unhappily between her fingers, watching the last of Peter's steak disappear into his mouth".³²

I romanen har vi redan fått en inblick i det som sker i Marians huvud minuterna före den oväntade reaktionen inför den blodiga köttbiten. Aggressiva känslor mot Peter verkar finnas i det fördolda.

"She wondered why restaurants like this one were kept so dark. Probably to keep people from seeing each other very clearly while they were eating. After all, chewing and swallowing are pleasanter for those doing them than for those watching .. and observing one's partner too closely might dispel the aura of romance that the restaurant was trying to maintain or create. She examined the blade of her knife".³³

Uppmärksamheten mot knivbladet kan läsas som en betoning av den aggression som ligger precis under den vackra, släta ytan. På sistone har Peter börjat att titta alltmer på henne, tänker hon nu. Hon undrar vad han tittar efter. Det gör henne orolig. Hon tycker att hans blick påminner om en läkares kliniska blick eller om en fotografs sökande efter ett bra objekt.

"She watched the capable hands holding the knife and fork, slicing precisely with an exact adjustment of pressures. How skilfully he did it: no tearing, no ragged edges. And yet it was a violent action: cutting – and violence in connection with Peter seemed incongruous to her".³⁴

Marian ser nu framför sig en rad reklambilder, från sportfiskaren och jägaren – båda poserande med sina döda djur, urbant utseende, håret perfekt, inget blod på händerna – till den unga pojke man kunde läsa om i dagens tidning, han som hade löpt amok och skjutit nio människor. Vidare går associationerna till affischen ovanför kon i kokboken, den med streckade linjer som markerar de olika köttbitarna, och hon ser framför sig en rad slaktare som står och styckar djurkroppar.

Vägran

Genom denna närstudie av det plötsliga äcklet inför kött fokuseras alltså inte bara avståndet till naturen – till maten som råvara. Mellan raderna kan jag också läsa in Marians förträngda raseri mot den vålansade, strömlinjeformade mannen som har allt under kontroll, inklusive henne själv. Här är flera tolkningar möjliga. Vägran att äta kött kan handla om ett uppror mot mannen/det maskulina. Detta att hon inte vill ha köttet (i sin kropp) kan indikera att hon inte vill ha mannen. Hennes vägran kan också handla om att hon projicerar sitt eget raseri på maten, på så sätt att den blir det farliga i stället för de aggressiva känslor som hon själv hyser. I så fall rör det sig om en paranoid logik, det onda förföljande objektet som Melanie Klein talar om. Hursomhelst anser jag att det handlar om inkorporation: vad vi vill ta in i våra kroppar, vad vi inte vill ta in, vad vi vill rymma,

vem vi vill vara. Det handlar alltså om vår identitet. Det handlar också om abjektion, ångesten vid identitetens gräns. För mig är det uppenbart att Marians problem är djupt existentiellt.

Sakta men säkert blir nu den ena maträtten efter den andra "ötlig" för Marian. Först berörs rent kött av alla slag som innehåller senor, muskelfibrer och blod. Malet kött i form av korb och hamburgare kan hon äta under en tid, i varje fall så länge hon inte tittar alltför noggrant på dem. Det är tydligt att det inte är hennes medvetna vilja som bestämmer vad hon kan äta. Kroppen i nära samarbete med fantasin ger klara besked om när "she can't stomach it".

Det magen först och främst inte vill ha är den råa, djuriska, blodiga maten. Uppenbarligen associeras den med de farliga känslorna, aggressionen, dödandet. Senare verkar det vara det levande draget hos maten, associationen till levande natur och kropp som hon finner motbjudande. Snart måste hon också stryka kyckling från listan över ätlig föda. Detta beror på att hon med ens blir varse att kycklingar faktiskt är djur. Särskiltäckligt är skinnets eftersom det i alltför hög grad liknar en arm med gåshud. Därefter blir det också omöjligt att äta ägg, något som sker när hon får höra en vän berätta hur han som barn fick veta att det finns en liten kyckling inuti ägget. Känslan av att ägget är levande får Marians strupe att snöras ihop.

Marian registrerar nu med ledsnad att hon har blivit vegetarian, något hon aldrig tidigare känt sig lockad att bli. Men snart kommer även grönsaker att framstå som obehagligt levande. En dag när hon står och skalar en morot träder även denna ut ur sitt oskuldsfulla tillstånd då Marian upptäcker att skalet rullar ihop sig:

"It's a root, she thought, it grows in the ground and send up leaves. Then they come along and dig it up, maybe it even makes a sound, a scream to low for us to hear, but it doesn't die right away, it keeps on living, right now it is still alive ... She thought she felt it twist in her hands. She dropped it on the table. "Oh no," she said almost crying. "Not this too!"³⁵

Rosa kvinnokaka

Även ris à la Malta och kakor stryks till slut från listan. I risrätten tycker hon sig se kokonger med miniatyrvarer i inuti. Kakan som hon har köpt till sig själv och Peter beskrivs så här:

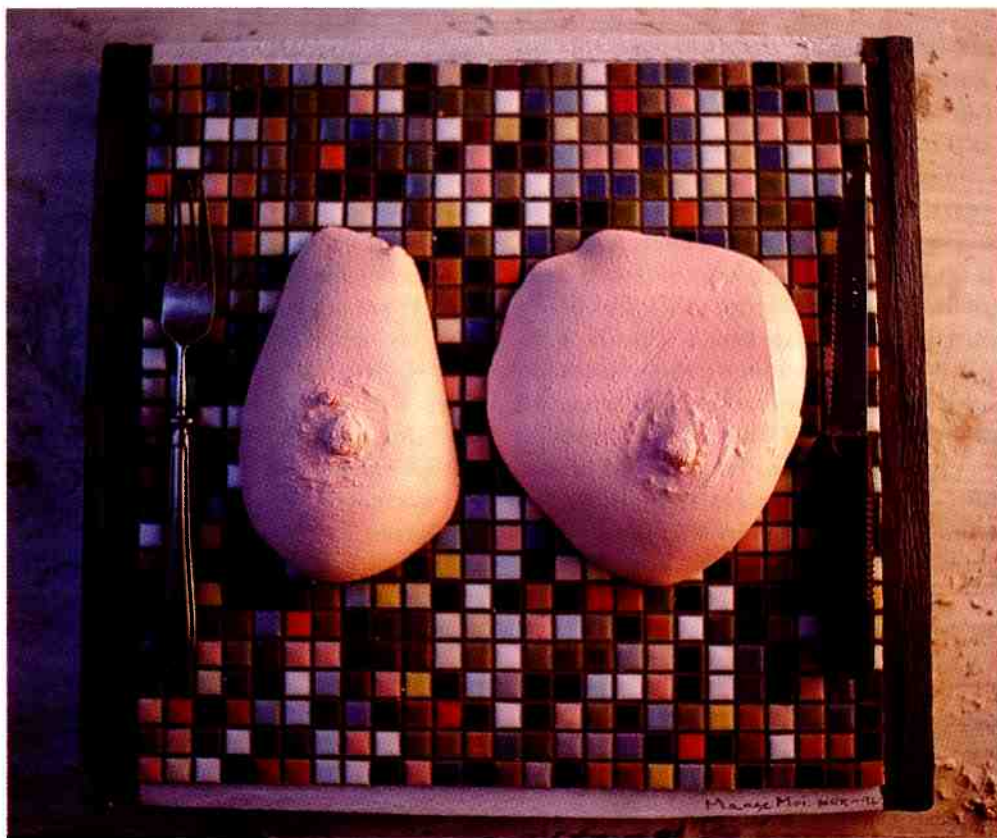
"...it felt spongy and cellular against her tongue, like the bursting of thousands of tiny lungs. She shuddered and spat the cake out in her napkin and scraped her plate into the garbage".³⁶

Till slut återstår inget ätligt för Marian, och i den kris som hon genomgår befinner hon sig i ett allvarligt gränstillstånd. Kroppen brottas med sig själv. Hon är prisgiven åt sin mun och åt sin mage.

Jag betraktar berättelsen om Marian som en mycket övertygande konkretisering av frågan vad mat egentligen är, hur fundamentalt vi är knutna till den och hur prisgivna vi är åt vår egen kropp och därmed också åt våra egna känslor. Jag anser att sambandet mellan kropp och känslor – inte minst omedvetna sådana – tydliggörs i förhållandet till mat. Ätvägran blir begriplig om man betraktar den som ett känslomässigt uppror. Detta är kanske romanens mest tydliga berättelse. Vi måste bemästra vår avsky inför mat, vi måste kunna handskas med den, klara av att rymma dess känslomässiga utmaningar, i annat fall är vi förtappade.

Marian försöker desperat att undvika "allt levande", inklusive sina egna aggressiva känslor. Därigenom bidrar hon själv på ett effektivt sätt till att hamna i ett objektillstånd gentemot Peter. Genom att förtränga sina känslor, som endast förstärks genom att hon vägrar äta, förlorar hon sin egen subjektivitet. Hon undviker allt levande och förvandlas till ett ting, ett föremål; förstenad.

Hon håller faktiskt på att ta livet av sig. Lyckligtvis låter inte författaren detta ske. Marian lyckas slutligen bryta med Peter. Hon börjar också äta igen och även om jag inte ska orda så mycket om detta här, känner jag mig ändå skyldig att antyda hur det går till. Det sker på ett något originellt sätt. Bokens

Nina Ericson, *Mange Moi*, 1996.

titel "The Edible Woman" anspelar inte bara på Marians objektillstånd, där hon låter sig och sin subjektivitet ätas upp av fästmannen. Den anspelar också på Marians lösning av problemet, dvs. den handling som hon tar till för att återerövra sig själv (och sin kropp) som subjekt. Hon får nämligen idén att hon ska baka en kvinna – en kvinna som görs med avsikt att bli uppäten. Hon bakar den när det äntligen går upp för henne att hon inte kan låta sig själv reduceras till ett ätligt objekt för mannen, åtminstone inte utan fatala konsekvenser. Hon bakar en stor rosa kvinnokaka efter konstens alla regler och bjuder Peter. Det enda hon emellertid uppnår är att skrämma honom, han äter inte kakan, utan lägger benen på ryggen och försvinner ur hennes liv. Det är då som hungern gör sig påmind i Marian. Hon bestämmer sig för att äta av kakan själv.

Vämjelse och njutning

I berättelsen om Marian är vämjelsen inför mat helt negativ. Den leder till en total aversion mot och ett totalt avvisande av all mat. I en mindre kritisk situation, där det inte handlar om ett livshotande tillstånd, kan vi se att äckelkänslorna inför mat faktiskt lätt förvandlas till sin motsats – njutning. Hos Kristeva kan man se en dialektisk motsättning till abjektion i begreppet "jouissance". Detta begrepp, som i övrigt anknyter till textteori, definieras som en lust som bekräftar en samtidighet i kroppslig och intellektuell spänning. " Jag anser att detta begrepp är betecknande också för matens njutbarhet. I en analys av Karen Blixens novell Babettes gästabud heter det t.ex. att lyckan är att tilltalas kroppsligt och själsligt på en och samma gång.³⁸ I denna novell omtalas

Babettes måltider så som de serverades i Paris på Café Anglais som omvandlingar till "ett slags kärleksförhållande, ett upphöjt och romantiskt älskogsäventyr, där man inte längre kan skilja mellan kroppslig och själslig aptit eller mättnad".³⁹

Å ena sidan kan mat betraktas som ett uttrycksmedel för feminin jouissance; att servera och att bjuda på mat på det sätt som kvinnor gör överallt, bär i sig en möjlighet till ett kroppsligt-själsligt uttryckssätt. Därtill kommer, när maten tas emot och äts, en ömsesidig intersubjektiv kommunikation, från kropp till kropp om man så vill. I den nämnda analysen sägs emellertid också om Babette att den rätt som hon serverar vid sitt gästabud, cailles en sarcophage, tematiserar förhållandet att hon ger sig själv i sin konst, ja, att hon låter sig "ätas".⁴⁰ Här kommer det manliga begäret in i bilden: män avnjuter kvinnor, i varje fall på ett metaforiskt plan, som mat som man kan ta för sig av.

När det gäller njutning av mat finns det mycket som tyder på att njutningen snabbt kan bli tvetydig. Abjektionen verkar lura i vassen. Litteraturvetaren Hanne Møller beskriver i en artikel den starka åtrån till det söta: "som aldrig riktigt tillfredsställs av det söta eftersom hungern blixtnabbt förvandlas till äckel". Detta gör hon i sin berättelse om Roxykakan, hennes "barndoms söta utopi ... en stor oval kaka, överdragen av ett tjockt lager marcipan och med chokladströssel på sidorna".⁴²

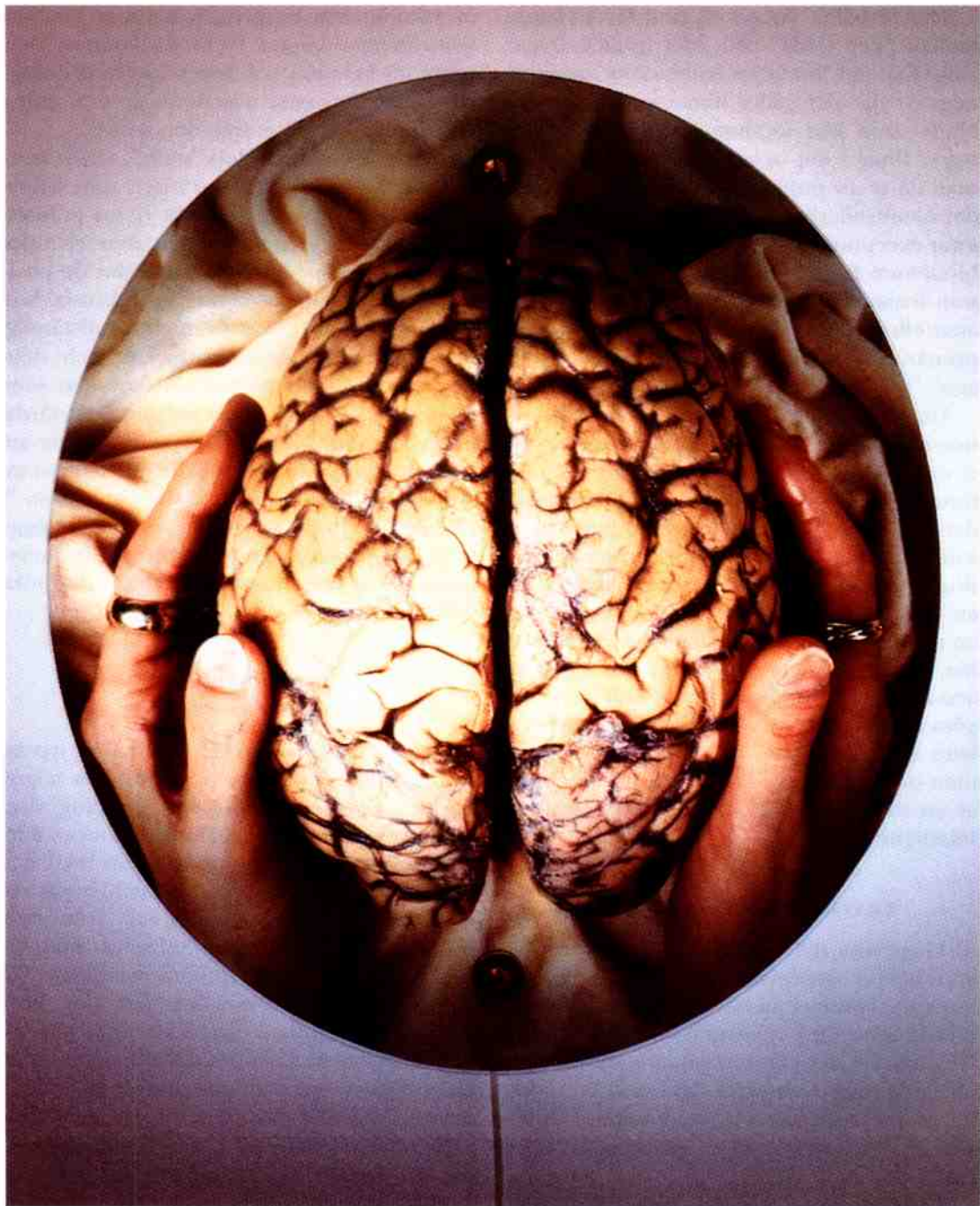
Pasi Falk har utforskat förhållandet mellan njutning och vämjelse när det gäller mat och smak. Med utgångspunkt i Lévi-Strauss spårar han en förbindelse mellan symbol och substans, eller för att uttrycka det med Falks ord: representationen av det goda eller det onda – tanken – och smaksinnet eller upplevelsen av att något smakar gott eller illa i munnen.⁴¹ Som exempel tar han upp det sötaktiga och associationen till "the sweet life". I detta sammanhang skriver han om gåtan med den förbjudna fruktens sötma och han frågar om det kan finnas en dold förbindelse mellan sött/gott och fel/förbjudet. Eller, frågar han, "finns det en ambivalens mellan det positiva och det negativa i den förbjudna polen, som kan förklara att förbindelsen existerar?".⁴⁴ Jag

kommer att gå närmare in på hans resonemang om detta, därför att han diskuterar inkorporationsproblematiken och den ångest/vämjelse respektive lycka/njutning som inkorporationen tycks vara förbunden med.

När det gäller frågan om ätligt eller oätligt anser han att denna inte bara har att göra med ordnings- eller kontrollaspekten, dvs. föremål eller djur som är under eller utom kontroll, vilket jag berörde i min redogörelse för Douglas tankar. Det gäller också föremålets eller djurens distans respektive närhet till oss själva. Det som är alltför fjärran och det som är alltför nära räknas som oätligt: "att äta det 'alltför nära' är att äta sig själv", säger han.⁴⁵ Det närmar sig kannibalism. Det som är alltför fjärran har däremot karaktären av att vara okänt och faller därför in under den kategori som definierar det som är utom kontroll och som därmed är orent.

Att äta – eller ätas

Falk hävdar att de verksamma principerna rörande rena och orena kategorier inte bara gäller frågan huruvida något är ätligt, utan även huruvida det vill äta oss. På detta sätt går Falk in i en diskussion kring problematiken "att äta eller att ätas". De företeelser som är utom kontroll eller är okända, är farliga. De kan äta, dvs. döda oss, oavsett om de är djur eller något giftigt. Ett nyckelbegrepp i Falks förståelse är det okontrollerbara, vare sig detta är något symboliskt eller imaginärt – eller verkligt. En viktig poäng är att det okontrollerbara har negativa konnotationer. Här står vi inför det faktum att det uppstår en association mellan det som är fel och utom kontroll och "det onda". När vissa djur uppfattas som motbjudande, sker detta p.g.a. att de har negativa konnotationer. De smakar illa, de är oätliga eftersom de får en att tänka på onda företeelser. Det avskyvärda blir en dialektisk motpol till det goda. Här utgör muslimernas förhållande till griskött ett exempel. Vad är det som gör grisen oätlig för dem? Är den giftig? Eller är det avskyn inför grisen som representant för de orena djuren som gör dess kött så motbjudande att muslimer kan kräkas av det?

Helen Chadwick, *Self Portrait*, 1991.

Från utställningen *Stilled Lives* 1997 vid Kunsthallen Brandts Klædefabrik.

Hur förhåller det sig då med förbindelsen mellan "det onda" och "det goda"? frågar Falk. Kan det finnas en ambivalens i positivt-negativt när det gäller dimensionen fel/förbudet som kan förklara förbindelsen? Om svaret finns i det okontrollerbara – hur kan man då se en positiv betydelse? Är det så att det okontrollerbara i det här fallet representerar exceptionella krafter? Falk svarar att ambivalensen ligger i det okontrollerbara självt, som fruktan för och begär efter att bli uppäten eller upplöst i det andra, inklusive den primära ambivalensen, nämligen "att äta eller ätas".⁴⁶

Här refererar Falk till den orala inkorporationen. Idén om att äta eller ätas pekar på hur vi omedvetet tänker om alla former av återföring med objekt. På detta faktum grundar sig, enligt Falk, den magiska gemenskap som finns i detta 'att bli samma substans' – antingen genom att äta samma mat eller genom att blanda blod – och den magiska tron på att en människa kommer att likna det objekt hon har ätit. Men, säger han vidare, idén om att ätas kan också under vissa omständigheter utgöra en källa till oral njutning: "Det finns inte bara en längtan efter att inkorporera objekt, utan också en längtan efter att inkorporeras av ett större objekt".⁴⁷ Vilka är då dessa omständigheter?

Överskridandets lustprincip

Så länge som dilemmat "att äta eller ätas" är en fråga om överlevnad, dvs. att vara eller att inte vara, kommer ambivalensen att reduceras till något negativt, nämligen oral flykt och/eller avsky för det människoätande djuret eller för det giftiga. Den orala rädslan är en rädsla för att mista sitt jag och sin identitet. I slutfasen är den entydig med dödsångest, säger Falk.

Ambivalensens positiva sida framträder däremot när frågan om att äta eller ätas berör icke-fatala erfarenheter, sådana som också kan upprepas. Njutningen har nämligen en överskridande logik som opererar både som motsats och som avgränsning till det fruktade och avskyvärda. Överskridande förutsätter gränser, förbud och ordning, säger Falk. Men

överskridandets lustprincip handlar just om själva överskridandet. På så sätt kommer den också att bekräfta och reproducera ordningen. Den gräns som överskrids är den gräns som "skiljer subjektet från den andre".

Det är överskridandets "ställe", vilket konkret utgörs av kroppens gränser, som skiljer insidan från utsidan – exakt dessa gränser korsas både i den orala och den erotiska sinnliga njutningen. Falk menar att de positiva skildringarna av en 'oceanisk känsla' hos t.ex. Freud – eller av strävan efter fullständig samstämmighet mellan subjektet och dess omgivningar visar på samma fenomen som de negativa skildringarna av "den avskyvärda faran 'att upplösas i det slemmiga' ... eller att bli indragen i det förskräckliga tillståndet av att vara odifferentierad", dvs. abjektion.⁴⁸ Härmed befinner vi oss åter i Sartres utläggning om det klubbiga och klistriga, jfr. metaforen om getingen som drunknar i den söta sylten.

Den förbjudna fruktens sötma

Falks påstående är således att denna typ av förnimmelse också kan upplevas som något positivt, t.ex. inom fältet oral njutning, dvs. smak. Den förbjudna fruktens sötma kan därmed förstås som en konfrontation med det okontrollerade. Njutningen, dock inom ett icke-fatalt område, härstammar från den överskridande upplösningen i smakupplevelsen, hävdar han. Den "förbjudna frukten" tar kontrollen över den som äter den. Han/hon låter sig överväldigas och så att säga "ätas" av maten. Detta sker när gourmén hänger sig åt smakupplevelsen och fullständigt går upp i denna. Men det sker också i det generella mänskliga sökandet efter nya smakupplevelser, s.k. neofili, lusten till nya smaker. Det neofila sökandet innebär just ett överskridande av gränsen mellan njutning och avsky, mellan det positiva och det negativa. Falks poäng är att den högsta graden av oral njutning ligger i den farliga zon som närmar sig det avskyvärda. Detta är typiskt för vår matkulturs delikatesser som kan upplevas somäckliga av vissa och vice versa, jfr. de norska

rätterna lutfisk och smalahovud ('fårhuvud') eller den svenska surströmmingen. En viktig poäng för Falk är att när avskyn förlorar greppet, tar njutningen över; avskyn ersätts inte av likgiltighet. Det orala tycks i liten grad vara neutralt eller likgiltigt. Snarare framträder det som något passionerat- ja, som sensualitetens källa.

Poängen ligger i att man lyfter sig snäppet över äckelkänslorna, vilket kan vara fallet för norrmän som serveras sniglar, bläckfisk, ostron etc. Det främmande tycks representera det spännande samtidigt som det aktiverar våra sinnen och vårt känsleregister. Men om något är alltför främmande, hamnar det i kategorin "oätligt" och blir därför farligt. Vad som då kan hända är att vi, istället för att äta, själva blir uppätta. Subjekt och objekt byter plats.

Främmande mat – främmande man

Slutligen vill jag presentera en liten smakbit från en novell som tematiserar problemet med att korsa gränsen mellan äckel och njutning. Det handlar om Marianne Fastvold⁴⁹ som i novellen "det er servert" fokuserar just ambivalensen mellan bortstötande och attraktion i mötet med det främmande. Mycket tycks ske utifrån det tvetydiga i dessa förhållanden och man kan säga att det sker i brytpunkten mellan äckel och lust. Det intressanta här är att det inte bara talas om den främmande maten, utan också om den främmande mannen som en ung kvinnlig student konfronteras med under en påskvecka när alla andra som bor i studentkorridoren är borta på lov. Mannen, som kommer från en för henne okänd landsända, och som uppenbarligen representerar en främmande matkultur, föreslår att de två av praktiska skäl ska turas om att laga middag. Men föreställningen att mat uteslutande är av praktisk betydelse, visar sig vara en fatal missuppfattning. Novellen börjar med den unga kvinnans farhågor inför mannens förslag, som hon inte tycker sig kunna säga nej till eftersom det också skulle ge henne mer tid att tentamensläsa.

Redan klockan halv tre nästa dag känner hon, medan hon sitter och läser, dofter från det gemensamma köket. Och dofterna tränger in i hennes läsning. Det luktar konstigt. "Vad håller han egentligen på med där ute?" Hon tänker på honom med obehag: "Han är mager, lång, säkert en och nittio (...) Det spretiga håret, beror det på vitaminbrist? (...) Har han ett tvetydigt leende, eller ser munnen ut så där, lite sned?"⁵⁰ "Vad är det hon har gett sig in på? Vad händer om hon inte ens orkar äta? (...) En lätt knackning på dörren hörs: Nu är det dukat! Mörk, långsam, sjungande röst".⁵¹

Han bjuder på kronärtskockor med rosmarinsås. Han bär en röd trasig T-shirt, observerar hon, smutsiga jeans och bara fötter. När han förklarar hur han har tillrett måltiden bidrar han med ytterligare associationer som vetter åt det motbjudande. Han talar om nödvändigheten av att ta bort "det håriga i mitten".⁵² Hon lägger också märke till att han har en stor mun. Munnen är ständigt formad i ett vargrin, tycker hon.

Under måltiden berättar han om sin uppsats och att han skriver om de gamla trolldomsprocesserna. Hennes känsla av obehag inför honom ökar medan de äter. Detta framgår av hennes vämjelseväckande observationer: "Trolldom var ett brott där kvinnor råka-de i konflikt med lagen, säger han medan han petar ut köttrester från de sneda, spetsiga tänderna ... och fiskar upp en nypa tobak med de knotiga fingrarna."⁵³ Hon tänker att den gråaktiga tonen i huden säkert beror på hemrul-lade cigarretter och snabbkaffe. Han berättar hur en kvinna dömdes för mord genom troll-dom, och hon replikerar att det inte finns särskilt mycket utrymme för magiska orsaksför-hållanden i den moderna straffrätt som hon sitter och läser om.

Nästa dag har hon suttit och känt starka odörer från köket. När hon kommer dit, ser hon att han står och steker något i olja: "Något köttaktigt, klunsigt".⁵⁴ Av ren artighet tycker hon att hon bör smaka. Det brinner i gommen, hon försöker släcka med vatten. Med ett glatt tonfall säger han att det bara är ungersk korv. Han tycker att den är underbar. Hon undrar om hon inte kan spåra en viss skadeglädje i hans ögon: "Det osar av kryddor, hon kommer att stinka minst ett dygn. Måste tvät-

Foto: Pernilla Carlsson

ta kläderna efteråt. Från de innersta till de yttersta lagren".⁵⁵ På natten vaknar hon dyblöt och orolig. Norrlänningen och hans mat gör att hon håller på att tappa fotfästet. Kontrollen börjar svikta.

"Nästa dag kommer han med en långpanna full av små bläckfiskar, med tentakler och sugkoppar. Runt omkring ligger kokta blad som liknar grönalger".⁵⁶ Här går gränsen; sugkoppar, tentakler! Hon beklagar och säger att hon inte kan äta detta. Han verkar överraskad, ledsen. De är ju så goda dessa små bläckfiskar. Då erbjuder han sig att värma en pizza i stället. Hon å sin sida "undviker att titta på när han stoppar in bläckfisk i den sneda munnen medan hon äter sin uppvärmda pizza".⁵⁷ Han går och hämtar två flaskor öl som plåster på såren. Och han är trevlig. Hon ger upp försöken att studera för den dagen och de dricker två flaskor till. Till slut smakar hon också lite bläckfisk. Äckelkänslorna har försvunnit. Efter en stund blir också stämningen bättre.

Efter middagen går de in i hans rum och alkoholen har uppenbarligen gjort verkan.

Hon börjar berätta om de drömmar hon har haft den senaste tiden. Hon hade kokat något hemskt och stod framför domarens bord. Hon skulle avslöjas. Han frågade henne vad hon trodde fanns i grytan, men hon ville inte tänka på det. De sitter stilla och hör musik utifrån. Hon kämpar mot nattens inflytande och mot det starka behovet att hänge sig åt "det sammetsmjuka". Detta behov representerar brytpunkten, hennes plötsliga längtan, övergången från negativt till positivt, hängivelsen:

"Han har snuddat vid henne flera gånger. Den nya närheten dem emellan, lockande, spännande, att dra undan slöjor, känna hans hud, hans skäggstubb, komma nära hans spretiga hår, nytvättat ... känna hans breda vargmun, hans läppar, mjuka, fasta".⁵⁸

I den här novellen är både maten och mannen utmanande. Dessa två i ett närmast magiskt samspel spelar henne ett spratt. Båda hotar hennes gränser för det kända och trygga. Först råder avsky och vämjelse. Men med

hjälp av drömmarnas budskap från det omedvetna kan överskridandet ske. Det nya och okända blir plötsligt attraktivt och spännande. Dofterna från maten blir lockande, de bär på löften om en sinnlig erotisk njutning.

Kanske kan man säga att hon, genom att äta hans "magiska" mat, inkorporerar lite av honom; hans öppenhet inför det okända, hans smak för (kulinärisk) njutning, hans förmåga till hängivelse. Men är mat verkligen magi? skulle en skeptiker fråga. Möjligen kan man svara att själva föreställningen om att mat har en magisk potential kan vara tillräcklig för att den faktiskt blir magisk i den bemärkelsen att den får något att hända. Eftersom hon tror att han kan trola genom maten, lyckas han. Man kan också säga att hon låter sig förtrollas. Fantasin är här den verksamma ingrediensen i samspel med maten. Mat är substans och symbol, kropp och känsla, en evig tvetydighet – av den typen som har en kreativ potential. I analysen av Babettes gästabud, heter det att maten är bärare av den lycka det är att tilltalas kroppsligt och själsligt på en och samma gång.

NOTER

¹ Denna artikel är en något omarbetad version av det föredrag jag höll vid seminariet Acklet i ungdomskultur, Stockholms universitet i april 1995.

² Barthes 1979

² Boken är en något omarbetad utgåva av min doktorsavhandling som utkom vid Institutt for Sosiologi, Universitetet i Oslo, 1994. Denna är en teoretisk analys av det sociokulturella och psykologiska förhållandet till mat ur ett könsperspektiv. Den bygger på texter – såväl empiriska studier som skönlitteratur. Jag hänvisar till denna bok för fördjupning av teman som här endast kan beröras kortfattat. I den här artikeln blir könsanalysen något imulicet.

¹ 1966, 1986

⁵ se Furst, 1997

⁶ Leach, 1970

⁷ 1991

⁸ 1988

⁹ a.a., s 282

¹⁰ a.a., s 279

¹¹ a.a., s 282

¹² a.a., s 284

¹³ Falk, 1990, s 3

¹⁴ 1982

¹⁵ a.a., s 2-3

¹⁶ 1990

¹⁷ Kristeva 1982, s 3

¹⁸ Douglas, 1984

Kristeva, 1982

¹⁹ 3 Mos. 20:24-25

²⁰ 3 Mos. 11:3-8

²¹ 1984

²² Gross, 1990

²³ 1982

²⁴ Widerberg, 1990

²⁵ 1986

²⁶ se Furst, 1995

²⁷ 1984

²⁸ a.a., s. 38

²⁹ 1990

³⁰ 1980

³¹ Altwood, 1980, s 151 f.

³² ibid

³³ a.a., s 148

³⁴ a.a., s 150

³⁵ a.a., s 178

³⁶ a.a., s 207

³⁷ Witt-Brattström, 1990

³⁸ Jensen, 1985

³⁹ Blixen, 1977, s 122

⁴⁰ Jensen, 1985, s 66

⁴¹ Möller, 1987, s 9

⁴² a.a., s 12

⁴³ Falk, 1991

⁴⁴ Falk, 1991, s 73

⁴⁵ a.a., s 62

⁴⁶ a.a., s 74

⁴⁷ a.a.

⁴⁸ a.a., s 76

⁴⁹ 1991

⁵⁰ Fastvold, 1991, s 32

⁵¹ s.34

⁵² a.a.

⁵³ s.33

⁵⁴ s.37

⁵⁵ a.a.

⁵⁶ a.a.

⁵⁷ s.39

⁵⁸ a.a.

LITTERATUR:

Atwood, Margaret (1980) *The Edible Woman*, Virago Press, London

Barthes, Roland : *Toward a Psychology of Contemporary Food Consumption*, I. R. Forster and O. Ranum (eds.) *Food and Drink History. Selectiond from the Annales, Economies, Sociétés, Civilisations*, Vol.5, The John Hopkins University Press, Baltimore

Blixen, Karen (1977) *Babettes gjestebud og andre historier (Babette's feast and other stories)*, Volume I, Oslo: Den norske bokklubben

Bourdieu, Pierre (1986) *Distinction. A social critique of the judgement of taste*, London: Routhledge and Kegan Paul

- Bourdieu, Pierre (1990) *La Domination masculine, Actes de la recherche en sciences sociales*, Vol.84, Paris
- Douglas, Mary (1984) *Purity and danger. An analysis of the concepts of pollution and taboo*, London: Ark Paperback
- Falk, Pasi (opublicerad) *Towards an Historical Anthropology of Taste*, Opublicerad manus til symposiet "Food, symbols and everydaylife" i Gilleleje 1990
- Falk, Pasi "The Sweetness of Forbidden Fruit. Towards an Anthropology of Taste", Elisabeth Furst et al. (eds.): *I Palatable Worlds, Sociocultural Food Studies*, Solum Følag, Oslo, 1991
- Fastvold, Marianne (1991) *Dame i søv*, Gyldendal Norsk Følag, Oslo
- Fischler, Claude (1988) "Food, self and identity" i *Social science information*, Vol.27, Nr:2, pp 275-292
- Furst, Elisabeth L'orange (1995) *Mat – et annet språk. Rasjonalitet, kropp og kvinnelighet*, Pax Forlag A/S
- Furst, Elisabeth L'orange (1997) *Cooking and Femininity*, i *Womens Studies International Forum*, Vol.20 (in press)
- Gross, Elisabeth (1990) *The Body of Signification*, I.J. Fletcher and A. Berijamin (eds.) *Abjection, Melancholia and Love – The Work of Julia Kristeva*, Routledge, London
- Jensen, Jørgen Bonde (1985) *Gästabudet*, i *Tak for mad – om ernæringskultur og ernæringspolitik*, Miljøministeriet, København
- Klein, Melanie (1988) *Envy and Gratitude and Other Works 1946-1963*, Virago, London
- Kristeva, Julia (1982) *The powers of horror. An essay on abjection*, New York, Columbia University Press
- Leach, Edmund (1970) *Lévi-Strauss*, Fontana Press, London
- Lévi-Strauss, Claude (1966) *The Culinary Triangle*, *New Society*, 22, December, London
- Lévi-Strauss, Claude (1986) *The Raw and the Cooked. Introduction to a Science of Mythology*, Penguin Books, Suffolk
- Møller, Hanne (1987) *Det søde liv*, i HUG! nr.48, Tidene Skifter, København
- Witt-Brattström, Ebba (1990) *Julia Kristeva. Stabat Mater och andra texter i urval*, Natur och kultur, Falköping

SUMMARY

In this article food is analysed as a kind of language or deep structure, a structure of meaning to be interpreted. Food is about work and consumption, something we produce (cook) and consume (eat). Both activities are related to questions of identity with the focus on eating or the process of incorporation – a mediation between nature and culture, body and soul, nutrition and meaning. The potential risk of letting food pass the border between the outside and the inside of the body is related to a German pun that states: "Man ist was man isst". The universe of the infant is not yet divided into cultural distinctions between the unedible or the edible, a fundamental distinction in human culture.

The switching between hunger and satisfaction is from an early age the basis for primary distinctions such as outside/inside and me/not-me. This basic experience is related to Julia Kristeva's concept (oral) abjection; a deep-seated experience of horror and anxiety, of loathing and disgust (for food), circling the borders of identity. Literary texts are analysed from this point of view. In Margaret Atwood's *The Edible Woman* we meet a young woman trapped in a gradually expanding and finally an all-embracing aversion against food. In Marianne Fastvold's short story "dinner is served" we are confronted with abjection in relation to food as well as gender representing the other/stranger – and the possible transgression from disgust and repulsion to pleasure and enjoyment.

Elisabeth L'orange Furst
Senter for kvinneforskning
PO Box 1040 Blindern
N-0315 Oslo

Foto: Pernilla Carlsson